

Sławomir Jacek Żurek

Język w szkole

W Roku Języka Polskiego należy pokazywać polszczyznę w jej bogactwie i w całej różnorodności – od języka ogólnego do odmian regionalnych i gwar ludowych, w których często wyraża się kultura małych ojczyzn. [...] Wejście do Unii Europejskiej spowodowało, że troska o polszczyznę nabrała nowego wymiaru: nasz język stał się piątym (pod względem liczby użytkowników) językiem Unii Europejskiej i istnieje duża szansa na to, by stał się także jednym z najważniejszych języków europejskich.

Uchwała Senatu RP w sprawie ustanowienia roku 2006
Rokiem Języka Polskiego

W tym roku mija dwusetna rocznica rozpoczęcia edycji pierwszego w historii naszej rodzimej kultury słownika języka polskiego (pod redakcją Samuela Bogumiła Lindego). To z tej okazji Senat RP jednogłośnie zatwierdził powyższą uchwałę. W dokumencie tym znajduje się apel skierowany do władz i wszystkich Polaków o „ochronę, otaczanie opieką i kultywowanie polszczyzny”. Miejscem, w którym ten postulat powinien być realizowany w szczególny sposób jest szkoła, tu bowiem kształtuje się prawidłowy sposób komunikowania i wyrażania się młodych ludzi, a także poszerza ich zasób leksykalny. Zważywszy więc na to, w pierwszym tegorocznym numerze „Zeszytów Szkolnych” [nr 1 (19) zima 2006] zatrzymujemy się „w językoznawczych stronach”.

Rozważania nasze rozpoczynamy od rozmowy ze znanym językoznawcą prof. Jerzym Bartmińskim z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (*Językowa tandeta i brylanty*). Zadaliśmy mu pytania dotyczące poprawności języka współczesnych Polaków, a szczególnie stanu polszczyzny w szkole (także wśród nauczycieli), miejsca dialektów i gwar na mapie kulturowej kraju, znaczenia folkloru dla życia społeczeństwa oraz obecności nauki o języku w rzeczywistości szkolnej. Odpowiedzi lubelskiego badacza skłaniają do pogłębionej refleksji nad językowym obrazem współczesnego świata (w tym szkoły).

Dalej wypowiadają się także inni przedstawiciele środowisk akademickich. Joanna

Sławomir Jacek Żurek
dr hab.; adiunkt w Katedrze Dydaktyki
Literatury i Języka Polskiego w Instytucie
Filologii Polskiej Katolickiego Uniwersytetu
Lubelskiego, redaktor naczelny
„Zeszytów Szkolnych”

Lewińska – specjalistka z zakresu psycholingwistyki oraz językoznawstwa stosowanego – pisze o problemach porozumiewania się w szkole i ich przewidywaniu (*Komunikacja interpersonalna w praktyce pedagogicznej*). Bożena Olszewska – zajmująca się metodyką kształcenia literackiego – podejmuje kwestie kompetencji w wyrażaniu myśli przez młodzież, w czym, zdaniem autorki, konieczny jest zwrot ku klasycznym konwencjom oracyjnym (*O retoryce w liceum – racjonalnie*). Tematykę tę drażą również Jolanta Nocoń – dydaktyk i językoznawca – pokazując, że do doskonałości owych kompetencji konieczna jest rzadko spotykana świadomość genologiczna (*Gatunki wypowiedzi na lekcjach języka polskiego*).

Sytuację nauki o języku w szkole diagnozują również nauczyciele poloniści uczący w szkołach ponadgimnazjalnych. Grażyna Bogucka i Janusz Wojczakowski podejmują ważką sprawę postępującej wśród uczniów degradacji polszczyzny na poziomie składni oraz częstej niespójności ich komunikatów językowych. Wyjściem z tej sytuacji jest, zdaniem autorów, „odwołanie się do praktycznej wiedzy nauczycieli (nie tylko polonistów) i przygotowanie z ich pomocą gruntownych korekt w edukacji polonistycznej” (*Mowa nieskładna i „niewiązana”*). Z kolei Agnieszka Wojnowska proponuje rozbudzenie u uczniów refleksji językowej za pomocą różnych ćwiczeń przeprowadzanych przy okazji omawiania literatury (*Dania Ezopa*).

Pierwszą część kwartalnika podsumowuje Anna Janus-Sitarz – dydaktyk polonistyczny – pisząc o trudnościach z rozumieniem współczesnych tekstów literackich, występującej w nich poetyce belkotu, meandrach semantycznych, grach z konwencją językową (*Bezład słów*

– *bezradność czytelnika, czyli uczeń wobec języka nowej literatury*). Po lekturze tego szkicu widać wyraźnie, że gruntowna wiedza z zakresu nauki o języku ma swój wymiar pragmatyczny.

W dziale „Od stażu do dyplomu” Mateusz Stróżyński pokazuje, w jaki sposób dociekania etymologiczne oraz kulturowe mogą pomóc w pełniejszym zrozumieniu sensu Księgi Eklezjastesa (*Optymizm Koheleta*). Szkice analityczno-interpretacyjne z działu „Czas na wiersz!” także dotyczą kwestii językowych: Jacek Brzozowski na przykładach z twórczości wielkich romantyków śledzi rolę znaków przestankowych w odczytywaniu sensów wypowiedzi poetyckich (*Trzy notatki o interpunkcji. Z epilogiem*), a Ewa Rot rozważa, jak w języku literackim żyją różnego typu tropy kulturowe (*Na szachownicy Potockiego*).

„Bombowe lekcje” są pełne ciekawych propozycji na zajęcia językoznawcze, choć nie tylko... Jolanta Matkowska podejmuje wszechobecny problem ekspansji języka angielskiego (*Anglicyzmy we współczesnej polszczyźnie*), Justyna Olejarz proponuje ćwiczenia z zakresu dialektologii w oparciu o teksty popularnego wśród młodzieży folkowego zespołu Zakopower (*„Coby syćko wysławić”*). Elżbieta Misiakiewicz (zwycięzcy konkursu „Zmagania z profesorem Bładaczką” Wydawnictwa STENTOR – więcej informacji o wynikach konkursu s. 216) przedstawia cykl lekcji odwołujących się do zjawisk z kultury masowej (*Walentynki w reklamówce*), a Iwona Otulakowska podpowiada, jak zainteresować młodzież powieścią *Jądro ciemności* Josepha Conrada i urozmaicić tok dydaktyczny (*„Żyjemy w tym blasku [...] wczoraj była tu ciemność”. Rozważania o kolonializmie końca XIX w.*). Scenariusz *O sarmatyzmie i romantyzmie według Jaka Kaczmarskiego* to pomysł Anny Do-

bosz na odkrywanie przez uczniów bogactwa tradycji kulturowej we współczesnej poezji.

W dziale „Metodycy radzą” Witold Bobiński rozpoczyna cykl felietonów reakcyjnych, swoistych komentarzy do różnych, najbardziej współczesnych zjawisk w dydaktyce humanistycznej. Tym razem – *Papierowe hiperteksty, czyli literatura w służbie podręczników*.

Kontynuację tematyki językowej wyznaczają także ćwiczenia Elżbiety Żurek z zakresu leksykografii i leksykologii, uczące uważnej lektury artykułów hasłowych w słownikach i podpowiadające, na jakie informacje można w nich liczyć (*Język jako przedmiot definicji – „Czytamy ze zrozumieniem”*), oraz felieton filozoficzny Jacka Wojtysiaka, traktujący o świadomym używaniu jednego czasownika w różnych sytuacjach komunikacyjnych (*O słowie „być” – „Uwaga! Filozofia w szkole!”*).

Niezwykle bogaty jest w prezentowanym numerze dział „Wychowawca w nowej szkole”. Znaleźć tu można cztery scenariusze lekcji poświęcone profilaktyce uzależnień. O przeciwdziałaniu agresji pisze kolejna laureatka konkursu Wydawnictwa STENTOR – Elżbieta Tyniecka (*Czy można wyrwać się z zakłętego kręgu przemocy?*), a o przeciwstawianiu się w szkole problemowi alkoholowemu Joanna Wójtowicz (*Alkohol w świecie reklamy*) i Grażyna Modrzewska (*O tym już wiem, że alkohol to mój wróg*). Ostatnia propozycja w tym dziale to podpowiedź

ćwiczeń technik asertywnych przydatnych w działaniach profilaktycznych (Maria Łasocha i Magdalena Pilip, *Jak i kiedy mówić „nie”?*).

W „Przekroju edukacyjnym” nasza stała recenzentka – Gertruda Wichary podejmuje ważki problem czystości i poprawności polszczyzny stosowanej przez nauczycieli polonistów i nie tylko (*Quousque tandem, ignorantia, abutere patientia nostra?*).

Pod koniec numeru tradycyjnie propozycje z „Półki wydawniczej”: o książce *Szkolna recepcja Słowackiego w XIX i w pierwszej połowie XX wieku* Henryka Gradkowskiego pisze Stanisław Bortnowski; testy w szkole podstawowej – *Sprawdzian szóstoklasisty. Język polski* Agnieszki Nożyńskiej-Demianiuk – ocenia Magdalena Marzec, natomiast Joanna Wójtowicz, przeglądając *Szkolny przewodnik turystyczny*, rozważa propozycje zawartych w nim wycieczek edukacyjnych. Kropkę nad „i” – niezmiennie od pięciu lat – stawia Sebastian Ignaszczak w poradniku „Prawo oświatowe”, gdzie przypomina, że nauczyciele to częstokroć także rodzice, i podpowiada, jakie przywileje im z tego tytułu przysługują (*Uprawnienia nauczycieli związane z rodzicielstwem*).

Pomysłów dydaktycznych w „Zeszytach Szkolnych” jak zawsze wiele – zapraszamy do lektury i praktykowania naszych propozycji, wszak język w szkole to podstawowe narzędzie – edukacyjne i wychowawcze.